

Značilnosti in okoljski vplivi gornišтва

Irena Mrak

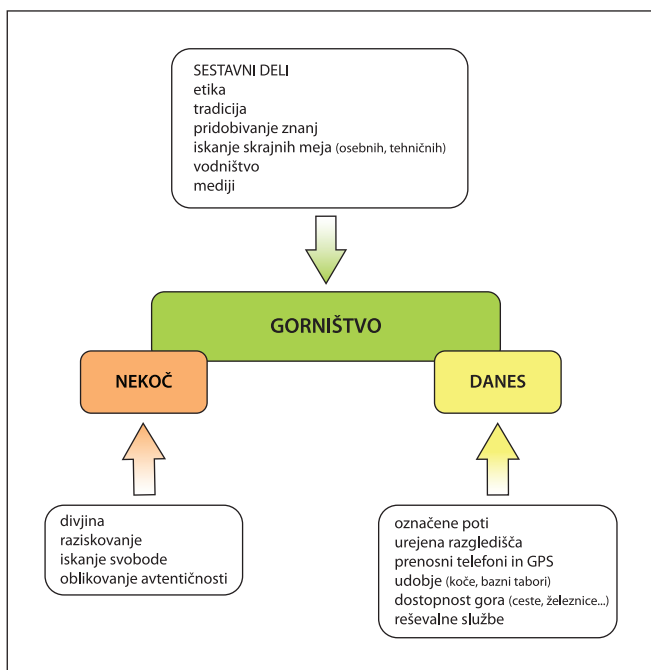
Povečevanje obsega prostega časa, vse večja prometna dostopnost gorskih območij, oglaševanje in promocija aktivnega ter zdravega načina življenja, obsežna strokovna in poljudna literatura ter želja po ohranjanju stika z naravnim okoljem so povzročili izjemen porast različnih oblik turizma in rekreacije v gorskih območjih, med katerimi je po množičnosti na prvem mestu gornišтво. Poseben pomen svetovnih gorskih območij je prvič opredelil trinajsti člen Agende 21 – »Upravljanje občutljivih ekosistemov: Trajnostni razvoj gorskih območij« – in bistveno pripomogel k splošnemu zavedanju o potrebi po varovanju in skrbnem načrtovanju razvoja v gorah. V omenjenem členu je med drugim jasno zapisano, da dogajanje v gorah posredno lahko vpliva na polovico svetovnega prebivalstva, zato je nujno posvečati veliko pozornost naravnim virom v gorskih območjih, posebej vodnim virom in biotski raznovrstnosti (Mountain Agenda, 1999). Slednje kaže na dejstvo, da človekove aktivnosti v gorskih območjih že negativno vplivajo na stanje v okolju, zato je ustrezno sonaravno načrtovanje in izvajanje vseh dejavnosti nujno.

Izraz gornišтво uporabljamo kot krovni pojem za športno dejavnost, ki vključuje hojo v gore po nadelanih, označenih in neoznačenih, zavarovanih in nezavarovanih poteh, po brezpotju, plezanje in smučanje (Mlač, 2002). Gornišтво v najširšem smislu po svojih značilnostih spada v okvir pustolovskega turizma in rekreacije (Hall, Page, 2002; Williams, 2003). Prostorsko in časovno sta turizem in rekreacija v gorah vedno manj ločena, kar je posledica dostopnosti potovanj, tehnologije in poenotenja ponudbe rekreativcem in turistom. Pomembno vlogo ima tudi območje stalnega bivanja. V gorskih območjih je gornišтво tamkajšnjim prebivalcem način preživljanja prostega časa, torej rekreacija, obiskovalcem, še posebej iz bolj oddaljenih krajev, pa način preživljanja dopusta, torej turizem.

Vedno večja heterogenost aktivnosti znotraj gornišтва povzroča vedno bolj zabrisano mejo med turizmom in rekreacijo, hkrati pa se širi tudi nabor okoljskih pritiskov (Chaney, 1996). Z gorništvom (slika 70) so se v preteklosti ukvarjali predvsem različni raziskovalci, ki jih je privlačila divjina in pristnost gorske pokrajine ter občutek svobode, ki ga je le ta nudila. Gore so jim predstavljale možnost novih spoznanj (znanstvenih, strokovnih, ekonomskih), preizkus sposobnosti, nenazadnje tudi ugotavljanje posameznikovih psihofizičnih meja. Klasično gornišтво je imelo popoln turistični značaj, če ga primerjamo z uveljavljenimi definicijami turizma kot dejavnosti. Nenazadnje je tudi slovenščina pred izrazi »gornik«, »planinec« ipd. uporabljala izraz »turist«, ki je označeval nekoga, ki je opravil gorsko »turo« – torej vzpon v gorah.

Danes lahko rečemo, da večina gornikov v gorah sicer še vedno išče svobodo, divjino in avtentičnost pokrajine, vendar pa se v nasprotju s prvimi gorniki niso pripravljene odreči določeni stopnji udobja, ki so je vajeni v vsakdanjem življenju. Hkrati zahtevajo tudi večji občutek varnosti, kar jim zagotavljajo oznake na poteh, možnost uporabe prenosnih telefonov, kompasov, zemljevidov, opisov poti ipd. ter prisotnost reševalne službe v

najbolj kritičnih situacijah. Kljub temu v okviru gorništvostajajo t.i. stalni sestavni deli, ki so se oblikovali skozi vsebinski razvoj gorniške dejavnosti in se hkrati z njim izpopolnjujejo. Tako je za gorništvobistvenega pomena stalno pridobivanje znanj o gorskih območjih, tehnikah gibanja v gorah in razvoju opreme. Vzporedno s tem se razvija vodništvo, ki na eni strani lahko predstavlja ekonomsko priložnost za lokalno prebivalstvo gorskih območij in na drugi strani omogoča dostopnost gora prebivalstvu, ki za gibanje v gorah nima ustreznih znanj, ima pa željo po spoznavanju in aktivnostih v tovrstnih območjih. Stalnica v gorništvu so tudi različni mediji, ki posredno lahko posredujejo znanje, hkrati pa lahko vplivajo na priljubljenost gorništvost, kar lahko zasledujemo zlasti v zadnjem desetletju.

Slika 70:
Značilnosti gorništvost nekoč
in danes.

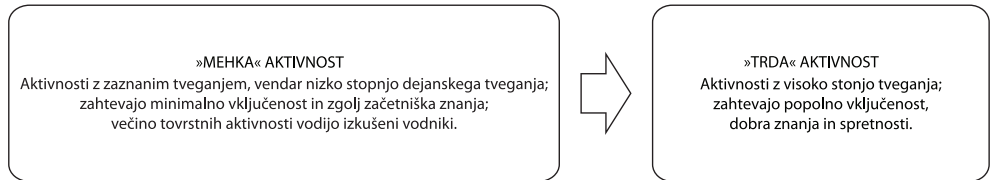
Prerejeno po: Beedie, Hudson, 2003.

Klasično pojmovanje gorništvost kot dejavnosti, ki obsega hojo in plezanje, se je v zadnjih nekaj desetletjih močno spremenilo, sama dejavnost pa je postala bistveno bolj heterogena. Tako npr. plezanje danes razumemo bolj kot športno plezanje, spust ob vrvi je postala samostojna aktivnost (sicer še vedno pod okriljem gorništvost), hojo v »eksotičnih« gorskih območjih imenujemo »treking« ali doživljajsko pohodništvo, posebej pa so se v gorah pojavile nove aktivnosti – soteskanje, gorsko kolesarjenje, skoki z vrvo (Beedie, Hudson, 2003), jadrnalno padalstvo, vožnja s štirikolesniki, motornimi sanmi ipd.

Skupaj z raftingom, potapljanjem in gorskim kolesarjenjem spada gorništvost med tako imenovane »trde« oblike pustolovskih aktivnosti (slika 71) (Beedie, Hudson, 2003). Glavna motiva zanje sta tveganje in izziv (Lipscombe, 1995). Med »mehke« aktivnosti se npr. uvrščajo taborjenje, lažja hoja, kolesarjenje, opazovanje živali, jahanje, vožnja s

kanuji in smučanje na vodi. »Mehke« aktivnosti so tiste s prepoznanim tveganjem, a nizko dejansko stopnjo tveganja, zahtevajo minimalno stopnjo odločenosti, znanja ter veščin. Tovrstne aktivnosti so običajno telesno manj zahtevne (Millington et al., 2001; Beedie, Hudson, 2003). Motivi vseh tovrstnih rekreativcev vključujejo beg od vsakdanjih obveznosti, doživljanje novega okolja, spoznavanje samega sebe, preizkus nečesa novega, razburjenje, druženje (Lipscombe, 1995; Ewert, 1989).

Slika 71: Sosledje »mehkih« in »trdih« aktivnosti.

Vir: Hill, 1995; cit. po: Swarbrooke et al., 2003.

Znotraj gornišva lahko opredelimo »mehke« in »trde« aktivnosti, pri čemer slednje vključujejo plezanje in zahtevnejše pohodništvo, prve pa hojo po označenih poteh, vodene izlete po gorah ipd. Boljša socialna in dejanska, fizična dostopnost »trdih« gorniških aktivnosti povzroča premik le teh proti polju »mehkih« gorniških aktivnosti, kar je predvsem posledica vedno večjega turističnega značaja gornišva. Meja med vsakdanjim življenjem pretežno v urbanih središčih in izjemno izkušnjo pustolovskih počitnic postaja vedno bolj zabrisana, zlasti na račun prenašanja navad in različnih tehničnih pripomočkov v sicer »pustolovsko« okolje (Beedie, Hudson, 2003). Gorski turisti pri svojih aktivnostih v gorah časovno prehajajo od faze »turista« do faze »pravega gornika«, kar je povezano z doživetji in izkušnjami v gorah. Le te so sicer povezane s strahom, stisko in izčrpanostjo, hkrati pa so odvisne od sposobnosti in znanja posameznika. Ko gorski turisti pridobijo izkušnje, se zmanjša zaznavanje tveganja, naraste pa občutek sposobnosti. Na ta način običajni turisti lahko postanejo »pravi gorniki« (Priest, 1992). Kljub temu pa je v primeru gorskega turizma nujno potrebno upoštevati dejstvo, da je za aktivnosti v gorah potrebno določeno znanje, ki ga zahteva specifično okolje. Gornišvo velikokrat pomeni več kot »le« turizem in rekreacijo, pomeni namreč tudi način življenja določene družbene skupine, katere življenjski slog vključuje tesno povezanost z gorskimi območji, ki posamezniku nudijo ne le območje preživljanja prostega časa, ampak vplivajo tudi na njihov psihični razvoj, dojemanje okolja in zelo poudarjeno tudi na njihovo okoljsko zavest. Gorniki velikokrat »posvojijo« gorska območja, imajo do njih bolj osebni odnos in so se pripravljene aktivno vključevati v njihovo varovanje v primeru nesonaravnih razvojnih načrtov in posegov v okolje. Hiter razmah gorskega pustolovskega turizma je bistveno vplival na razvoj gornišva zlasti z uvajanjem udobja v gorsko okolje, povzročil pa je tudi spremenjen odnos do razmerja tveganje–pustolovščina–izziv in do zavedanja o okoljski občutljivosti.

Na okoljske probleme v gorah so sicer začeli prvi opozarjati gorniki, ki se zavestno ločujejo od »gorskih turistov«, ob tem pa so večino krivde pripisali prav vedno večji množičnosti in uveljavljanju gorskega turizma (Johnson, Edwards, 1994; Beedie, Hudson, 2003).

Gorništvo in gorsko okolje

Aktivnosti gorništva se odvijajo v bolj ali manj ohranjenem naravnem okolju, vplivi nanj so heterogeni, njihova intenzivnost pa je odvisna predvsem od pogostosti in množičnosti izvajanja aktivnosti.

Slika 72:

Gorništvo je najbolj množična človekova aktivnost v gorah. Tudi v Sloveniji že vrsto let ostaja med najbolj priljubljenimi prostočasnimi dejavnostmi.

Nasploh velja, da negativni okoljski vplivi turizma in rekreacije nastanejo, ko sta obseg in intenziteta turističnih dejavnosti večja od nosilnih zmogljivosti določenega območja in so presežene meje sprejemljivih sprememb. Nesonaravni turizem predstavlja potencialno okoljsko grožnjo povsod po svetu, saj lahko povzroča izjemne pritiske, ki se kažejo kot erozija prsti, splošno povečanje onesnaževanja okolja, izguba naravnih habitatov, povečan pritisk na ogrožene živalske vrste in povečana ranljivost območij za gozdne požare. Pogosto negativno vpliva tudi na vodne vire in povzroča povečano rabo naravnih virov, ki so ključni za preživetje lokalnega prebivalstva (UNEP, 2006).

Gorništvo negativno vpliva na vodne vire, in sicer najbolj na pitno vodo, ki je eden od najbolj občutljivih naravnih virov. Tako prekomerna raba vode npr. v planinskih kočah lahko povzroči pomanjkanje vode in degradacijo vodnih virov ter povečanje količin odpadnih voda. Problem predstavlja tudi sezonskost gorništva, ko je v kratkem časovnem obdobju na nekem območju tudi desetkrat več ljudi kot sicer, kar potencira pritiske na naravne

vire. Takrat se poveča tudi hrupno onesnaženje, ki v zadnjih letih z vedno bolj raznolikimi aktivnostmi (npr. vožnja s terenskimi vozili, štirikolesniki, motornimi sanmi, helikoptersko smučanje) postaja vedno bolj pereče. To še posebej negativno vpliva na prostoživeče živali, ki lahko zaradi povečanega hrupa spremenijo svoje življenjske navade. Onesnaževanje s trdnimi odpadki je najbolj prisotno na območjih z veliko zgoštevijo dejavnosti, kjer lahko trdni odpadki ob neprimernem odlaganju postanejo največji onesnaževalci naravnega okolja. Poznani so primeri gorskih območij, kjer gornišstvo povzroča velike količine trdnih odpadkov, saj pohodniki in plezalci za seboj puščajo smeti, kisikove jeklenke, opremo za kampiranje ipd. Tako so npr. nekatere najbolj priljubljene pohodniške poti v Andih in Himalaji poznane kot »Coca-Cola pot« in »Pot toaletnega papirja« (UNEP, 2006). V Sloveniji so se v zadnjih letih občutno zmanjšale količine odpadkov ob planinskih poteh, kar je posledica splošne okoljske ozaveščenosti, zaradi naraščajoče množičnosti gornišstva pa se je izrazito povečala potencialna ogroženost planinskih poti z vidika potne erozije. Pri tem izstopajo hribovita območja v bližini večjih mest (npr. Šmarna gora, Lubnik, Kriška gora), kjer zaradi rabe bližnjic nastajajo nove poti, obstoječe pa so zaradi množične rabe uničene in za hojo vedno bolj neprijetne in neprimerne. Problematična je tudi turistična infrastruktura v gorah (npr. planinske kočje, šotorišča), ki onesnažuje lokalne vodne vire, fekalije pa ogrožajo tako zdrave ljudi kot tudi živali. V slovenskem visokogorju so najbolj ogrožena jezera v Dolini Triglavskih jezer in jezera na Kriških podih, kjer kemične lastnosti vode kažejo na povečan vpliv človeka.

Gorska območja so običajno območja v prehodu – t.i. ekotoni, za katera so značilni z vrstami bogati ekosistemi. Učinek turistične dejavnosti je lahko prav degradacija tovrstnih ekosistemov, ki delujejo kot geografska celota – vključujejo vse žive organizme (človeka, rastline, živali, mikroorganizme), njihov življenjski prostor (prst, voda, zrak) in naravne procese, ki jih ohranjajo. Ogrožanje in pritiski na tovrstna območja pa so zaradi njihove izjemne privlačnosti veliki tako s strani obiskovalcev kot tudi načrtovalcev razvoja prostočasnih dejavnosti. Najbolj poznan primer so gorska območja v Evropi in ZDA, kjer masovni turizem in rekreacija kot okoljska grožnja daleč prekašata celo klasične primarne dejavnosti, kot je npr. rudarstvo. Od leta 1945 se je obisk v desetih najbolj priljubljenih gorskih narodnih parkih v ZDA povečal za dvanajstkrat, medtem ko evropske Alpe letno obiše 100 milijonov turistov. Vse bolj obiskana so tudi nekdanja slabo dostopna gorska

Slika 73:

Koča pri Triglavskih jezerih predstavlja potencialni vir onesnaženja Dvojnega jezera in podzemnih voda na območju Doline Triglavskih jezer.

območja, kot je npr. indijska Himalaja, ki jo letno obiše 250.000 hindujskih romarjev, 25.000 pohodnikov in najmanj 75 alpinističnih odprav. Največji je negativni vpliv na gozd, ki za domačine predstavlja vir ogrevanja, poškodovanje vegetacije nasploh in velike količine odpadkov (UNEP, 2006).

Za pustolovski turizem in rekreacijo ter tako tudi za gorništvu je stik z naravnim okoljem ključnega pomena, saj je prav okolje največkrat osnovni privlačni dejavnik za udeležence. Prevladujoči vplivi tovrstnega turizma in rekreacije na okolje so negativni, eden redkih pozitivnih, če ne kar edini, je vzpostavitev zavarovanih območij, kar pa posledično pomeni, da je naravno okolje dobilo denarno vrednost, za zavarovanje pa so prav tako potrebna določena finančna sredstva.

Med glavnimi negativnimi okoljskimi vplivi velja izpostaviti (Swarbrooke et al., 2003):

- gradnjo infrastrukture, ki lahko med drugim vpliva na deforestacijo ter posledično na povečanje erozije prsti in povečano nevarnost snežnih plazov (npr. smučišča),
- povečanje količin nerazgradljivih odpadkov (npr. alpinistične odprave),
- nekatere aktivnosti neposredno vplivajo na naravno okolje (npr. skalno plezanje, pri katerem za napredovanje uporabljamo tehnično opremo, ki ostane v skalnih razpokah),
- vpliv na prehranjevalne in razmnoževalne navade živali v naravnem okolju (npr. vožnja s terenskimi vozili),
- vpliv na občutljive ekosisteme, v katerih človek praviloma ni prisoten.

Med največje okoljske vplive gorništvu uvrščamo vpliv na vodo, relief in posledično na kamninsko podlago, na prst, rastlinstvo in živalstvo. Številni avtorji kot prostorsko najbolj razširjen učinek pohodništva, kot ene od najbolj množičnih aktivnosti pustolovskega turizma in rekreacije tudi v visokogorju, izpostavljajo erozijo pohodniških poti (glej poglavje Naravna ogroženost Slovenije z vidika erozije pohodniških poti). Problematika je sicer najbolj prisotna na območjih, kjer so sklenjena območja prsti in je prisotna mreža pohodniških poti, ki so obremenjene z velikim številom gornikov. Pogosta in množična raba pohodniških poti povzroča degradacijo vegetacije in zbito prst, kar dolgoročno pomeni zmanjšanje biotske raznovrstnosti in vpliv na povečano erozijo podlage (Newsome et al., 2002). Med okoljskimi vplivi velja izpostaviti tudi motenje divjih živali in pritisk na naravno vegetacijo, kar je predvsem posledica prostorske razpršenosti gorniških aktivnosti. Izjemnega pomena je tudi dostopnost gorskih območij, kjer se v zadnjih nekaj letih vedno bolj uveljavlja gradnja t.i. gozdnih cest in vlak, ki posledično omogočajo vožnjo s terenskimi vozili, motorji, štirikolesniki in motornimi sanmi do območij, ki so bila v preteklosti dostopna le peš.

Za gornike na splošno velja, da se zavedajo svoje odgovornosti pri varovanju gorskega okolja. Tako motivi za izvajanje aktivnosti znotraj gorništvu kot tudi etične vrednote gornikov pa so bistvenega pomena pri njihovem obnašanju v gorskem okolju in vplivajo tudi na stanje le-tega. Z vidika gorskega okolja in posledično tudi z vidika sonaravnega razvoja gorništvu je ključnega pomena obstoj ustreznega sistema vrednot (tudi stopnje okoljske zavesti) ter zaznavanja, ki lahko pomembno pripomoreta k udejanjanju sonaravnega razvoja te dejavnosti.

Preglednica 29: Negativni okoljski vplivi gornišтва.

Naravni vir	Vpliv	Stanje okolja
Relief in kamninska podlaga	<ul style="list-style-type: none"> gradnja infrastrukture (npr. planinske kočice in drugi objekti, planinske poti, šotorišča), 	<ul style="list-style-type: none"> odstranjena matična kamnina spremenjen relief
	<ul style="list-style-type: none"> uporaba tehničnih pripomočkov pri nekaterih gorniških aktivnostih (plezalna oprema – klini, svedrovci), posebna oprema zavarovanih planinskih poti (klini in jeklenice), 	<ul style="list-style-type: none"> poškodbe skalnih razpok ob zabijanju klinov poškodbe kompaktne matične kamnine ob vrtanju (svedri, klini) delna odstranitev matične kamnine pri nadelavi zavarovanih poti
Prst	<ul style="list-style-type: none"> množična raba planinskih poti, hoja po brezpotjih, 	<ul style="list-style-type: none"> povečana erozija na območju poti, nastanek novih poti in potencialno povečana erozija ob brezpotjih, spremenjene lastnosti prsti (zbitost),
Voda	<ul style="list-style-type: none"> odplake iz planinskih koč in drugih objektov, 	<ul style="list-style-type: none"> onesnaženost površinskih in podzemnih voda,
	<ul style="list-style-type: none"> povečana poraba vode, 	<ul style="list-style-type: none"> potencialni vpliv na presahnitev vodnih virov,
	<ul style="list-style-type: none"> izvajanje nekaterih aktivnosti, ki občasno spremljajo gornišтво, v/na vodi (npr. soteskanje, kopanje), 	<ul style="list-style-type: none"> spremenjene kemične in fizikalne lastnosti površinskih in podzemnih voda,
Rastlinstvo	<ul style="list-style-type: none"> odstranjevanje rastlinstva ob gradnji infrastrukture in izvajanju nekaterih gorniških aktivnosti (npr. plezanje – odstranjevanje rastlin iz skalnih razpok, soteskanje – poškodbe rastlinstva pri spustih po strugah gorskih potokov), 	<ul style="list-style-type: none"> odstranjeno in/ali poškodovano rastlinstvo, potencialno zmanjševanje števila rastlinskih vrst,
Živalstvo	<ul style="list-style-type: none"> izvajanje gorniških aktivnosti na in izven planinskih poti – prisotnost človeka in hrup negativno vplivata na življenje divjih živali, 	<ul style="list-style-type: none"> potencialni vpliv na spremembe pri prehranjevanju, razmnoževanju in nasploh gibanju živali,
Zrak	<ul style="list-style-type: none"> helikopterski preleti, panoramski leti, naraščanje množičnosti obiska gora, prekomerna osvetljenost planinskih koč, 	<ul style="list-style-type: none"> potencialno povečana onesnaženost zraka, hrupno in svetlobno onesnaženje, predvsem v bližini planinskih koč in na planinskih poteh,
Vsi naravni viri	<ul style="list-style-type: none"> odlaganje organskih in anorganskih odpadkov (človeško blato in urin, ostanki hrane, plastenke, pločevinke, ostanki plezalne opreme ipd.), 	<ul style="list-style-type: none"> splošna onesnaženost okolja, predvsem ob objektih in poteh, negativni vpliv na ekosisteme.

Bistvenega pomena pri obsegu in intenzivnosti negativnih okoljskih vplivov gornišтва je gorniška etika, ki združuje okoljsko etiko in etiko pustolovskega turizma in rekreacije. Gre za skupek vrednot in prepričanj, ki vplivajo na gornike ter do neke mere vodijo gorniške aktivnosti. Glede na tovrstne vrednote gorniki sprejemajo odločitve pri vseh oblikah te dejavnosti kar vključuje predvsem, kje in kako se aktivnosti odvijajo, kakšen je odnos gornikov do gorskega okolja in v kateri smeri naj bi se gornišтво kot dejavnost razvijalo (The Mountaineering Council of Scotland, 2008).

Osnovni nagibi zahajanja v gore so si v določeni točki lahko zelo sorodni, kljub vsemu pa gre za večinoma izjemno različne razloge, vezane na značilnosti vsakega posameznika. Vsak gornik lahko drugače vrednoti doživetja v gorah, vedno več gornikov pa letno porabi velika finančna sredstva in obsežen del svojega časa (Birrer et al., 2007). Za gornike na splošno velja, da se zavedajo svoje odgovornosti pri varovanju gorskega okolja, vendar pa razmere v različnih gorskih območjih po svetu in deloma tudi v Sloveniji kažejo na zanemarjanje enega osnovnih pravil v gorništvu – »za seboj ne puščaj sledi«. K okoljskemu stanju gorskih območij bistveno prispeva množičen obisk ter zlasti v najvišjih svetovnih gorstvih še vedno prevladujoče mnenje, da »cilj opravičuje vsa sredstva«, deloma pa gre

Slika 74:

Nadelava zavarovanih poti poškoduje matično kamnino. Tovrstne poti postajajo vedno bolj priljubljene, čeprav ureditev novih planinskih poti v Sloveniji ni dovoljena (pot na Škrlatico).

tudi za posledico nemalokrat prisotnih kritičnih situacij, kjer so ogrožena življenja in v takih primerih fizično ni mogoče delovati v skladu z zgornjim pravilom. Način plezanja in pristopanja na vrhove je v zadnjih desetletjih vedno večjega pomena, razvoj pa gre izključno v smeri vzponov, ki imajo čim manjši negativni vpliv na gorsko okolje in so vezani izključno na psihofizične sposobnosti gornikov.

Splošna etična pravila gorništvu kljub vsemu niso nikjer jasno zapisana in so še vedno bolj ali manj prepuščena presoji skupin gornikov in posameznikom. Gorniki naj bi ohranjali tradicionalne vrednote gorništvu na različnih geografskih območjih, te pa vključujejo zlasti zavedanje o okoljskih vplivih različnih gorniških aktivnosti ter tudi izogibanje uporabe npr. terenskih vozil, žičnic, živali, helikopterjev ipd. Vsak posameznik naj bi se zavedal svojih sposobnosti in hkrati odgovornosti za svoja dejanja – tako do soljudi kot tudi do gorskega okolja in gorništvu kot športa (Birrer et al., 2007).

Motivi in navade obiskovanja gorskih območij v Sloveniji

Motivi prvih raziskovalcev gorskih območij po svetu in na območju današnje Slovenije so bili vezani na odkrivanje neznanega, saj so bila tovrstna območja daleč od stalno naseljenih območij. Prve raziskovalce je pritegnila predvsem še nepoznana gospodarska vrednost visokogorskih območij, ki se je v nekaterih primerih pokazala pri bogatih nahajališčih

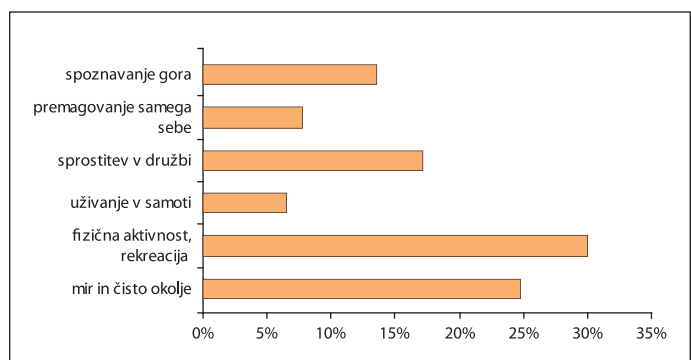
rud in poldragih ter dragih kamnov, pritegnila pa jih je tudi velika nadmorska višina ter nasploh zanimiva gorska narava. V današnjem času so gorska območja zanimiva kot območja preživljanja prostega časa, to pa je prineslo tudi hiter razvoj različnih turističnih in rekreacijskih aktivnosti ter z njimi povezane infrastrukture.

Običajno med gorniki, predvsem pohodniki, prevladuje notranja motivacija, kar izkazujejo tudi glavni motivi ukvarjanja s to dejavnostjo. Zunanja motivacija in pa kombinacija obeh je bolj prisotna pri plezalcih, alpinistih, kjer so dosežki lažje ovrednoteni in bolj odmevni. Motivacija se sicer spreminja s starostjo, odvisna pa je tudi od spola (Burnik, 1976).

Raziskava Fakultete za šport Univerze v Ljubljani o motivaciji slovenskih gornikov leta 1976 in 2000 je pokazala, da se motivi deloma spreminjajo, vendar pa najpomembnejši ostajajo enaki. Rezultati kažejo, da je najpomembnejši motiv »lepota narave« in »pristnejši stik z naravo«. Glavni so torej čustveno romantični ali estetsko hedonistični motivi. Te motive je izbralo kar 65,9 % (leta 2000) oz. 66,6 % (leta 1976) vseh anketiranih. Zdravstveno-higienski motivi so bili leta 2000 na drugem mestu (11,5 %), leta 1976 pa na tretjem (7,8 %). Motiv »beg v samoto« je bil leta 2000 na tretjem (9,3 %), leta 1976 pa na četrtem mestu (7,2 %). Najpomembnejši motivi ostajajo očitno vsa leta enaki, z izjemo motiva »uživam, če z naporom, voljo in lastnimi silami premagujem večje razdalje ali višine«, ki je bil leta 1976 na drugem mestu (8,7 %), v raziskavi leta 2000 pa šele na petem mestu (3,7 %). Rezultati torej dokazujejo, da je najpomembnejši motiv prav narava. Očitno je, da ljudje vse bolj izkoriščajo gorsko naravo za sprostitev, uravnoteženje življenjske energije in konfliktov ter druženje (Burnik, 2003).

Rezultati anketiranja Oddelka za geografijo Filozofske fakultete (2007) o motivih in navadah obiskovanja gora v Sloveniji so dodatno osvetlili navade slovenskih gornikov pri dejavnostih v gorah, kar bistveno vpliva na tudi na stanje v gorskem okolju. Vprašanim gornikom smo med drugim ponudili zaprto vprašanje o glavnih razlogih za obisk gora, s šestimi možnimi razlogi za obisk gora, med katerimi so lahko izbrali največ tri. Skupaj so navedli 2223 razlogov za obisk gora, kar pomeni povprečno 2,4 motiva na vprašanega. Za to skupino je glavni razlog za obisk gora fizična aktivnost (30 % vseh motivov), drugi najpomembnejši razlog je mir in čisto okolje (skoraj 25 %), temu pa sledita sprostitev v družbi (17,1 %) in spoznavanje gora. Pomen motiva sprostitve in manjši pomen uživanja v samoti kaže, da pri gornikih še vedno pomemben razlog predstavlja druženje in skupno preživljanje prostega časa.

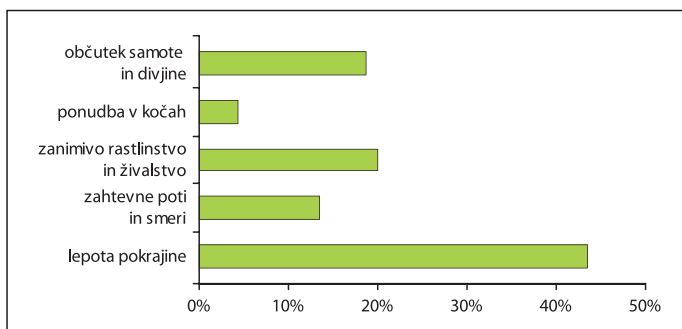
Slika 75:
Glavni razlogi za obisk gora.

Vir: Vprašalnik FF, 2007.

Skoraj četrtnina vseh odgovorov kaže, da je glavni razlog za obisk gora mir in čisto okolje, kar se sklada z raziskavami Fakultete za šport, kjer je ta motiv na prvem mestu. Prav gorska območja so zaradi svojih pokrajinskih značilnosti (velika reliefna energija, raznolika flora in favna, razgledi ipd.) in oddaljenosti od urbanih središč idealna za udejanjanje tega motiva, ki je tudi pri naši raziskavi na prvem mestu pri dopolnilnem vprašanju o privlačnih dejavnikih v gorah (slika 75).

Med odgovori prevladuje lepota pokrajine (43,6 %), zanimivo rastlinstvo in živalstvo (19,9 %) ter občutek samote in divjine (18,7 %). Ti odgovori kažejo, da je prav neokrnjena narava in občutek pristnosti, prvinskosti, ključen moment, kar ugotavlja v svojih člankih tudi Burnik (Burnik, 2003).

Slika 76:
Privlačni dejavniki v gorah.

Vir: Vprašalnik FF, 2007.

Gorništvo v Sloveniji dejansko pomeni obliko rekreacije in v manjši meri obliko turizma, kar je posledica dostopnosti slovenskih gorskih območij in dejanske bližine sredogorskih območij večjim urbanim centrom. Tako gorništvo urbanemu prebivalstvu predstavlja tudi obliko bližnje rekreacije, kar bistveno vpliva na delež tistih, ki se s to dejavnostjo ukvarjajo preko celega leta.

Daljši čas bivanja je zaradi večje oddaljenosti značilen za naša visokogorska območja (zlasti Julijske Alpe in Kamniške ter Savinjske Alpe), vendar pa se tudi na teh območjih zaradi vse boljše prometne dostopnosti uveljavljajo krajši obiski.

Glede na množičnost in razmah številnih novih oblik aktivnosti v gorah v zadnjih letih je zelo pomembna tudi pogostost njihovega izvajanja, kar bistveno vpliva na njihove okoljske vplive in učinke.

Skoraj 50 % vseh aktivnosti v gorah vprašani izvajajo le nekajkrat v letu. To je pričakovano predvsem pri tistih aktivnostih, ki so vezane na vremenske razmere (npr. turno smučanje, vožnja z motornimi sanmi). Kljub vsemu pa za razmeroma pogoste lahko upoštevamo vse tiste aktivnosti, ki jih vprašani izvajajo vsaj enkrat mesečno. Več kot polovico vseh odgovorov smo v tej skupini, poleg gorništva, dobili še pri športnem plezanju in jadralnem padalstvu (pri obeh dejavnostih ne gre več zgolj za rekreativno raven, ampak je potrebno posebno znanje) in gorskem kolesarjenju.

Pomembna je tudi informacija o tem, koliko let se vprašani že ukvarjajo s posameznimi aktivnostmi. Medtem ko je gorništvo že tradicionalno uveljavljeno, so vožnja z motornimi sanmi, s terenskimi vozili, športno plezanje in gorsko kolesarjenje najnovejše modne

aktivnosti, vezane na široko ponudbo kakovostne in raznolike opreme ter tudi na promocijo manj običajnih aktivnosti v naravi.

Eden od pomembnih dejavnikov, ki vplivajo na množičnost pohodništva, je tudi relativna cenovna dostopnost te dejavnosti, kar velja predvsem za pohodništvo v domačem okolju, pri čemer gre za območja, kjer je dejavnost že zgodovinsko prisotna pri domačem prebivalstvu, in sicer kot priljubljena oblika preživljanja prostega časa. Pohodništvo prav tako ne zahteva posebnih veščin in je tudi kot šport primerno za večino prebivalstva, alpinizem pa po drugi strani zahteva obsežna znanja in vzdrževanje splošne telesne pripravljenosti.

Glede na prepoznane ugodne psihofizične učinke gorniških dejavnosti in naraščajočo priljubljenost je dejstvo, da se bodo okoljski vplivi gorniških aktivnosti stopnjevali, hkrati pa bodo s pojavom vedno novih aktivnosti postajali vse bolj heterogeni. Ob tem je ključnega pomena sprotno spremljanje razvoja dejavnosti kot tudi poznavanje gorskega okolja in sprotno evidentiranje sprememb, ki so posledica človekovih vplivov. Oboje skupaj predstavlja osnovo sonaravnemu načrtovanju turizma in rekreacije v gorskih območjih, ki edino zagotavlja ustrezno okoljsko stanje in ohranjanje naravnih virov.

Literatura in viri

- Beedie, P., Hudson, S., 2003. Emergence of Mountain-Based Adventure Tourism. *Annals of Tourism Research*, 30, 3, str. 625-643.
- Birrer, R., Birrer, C. D., Birrer, D. E., 2007. Mountaineering Ethics: Quo Vadis? URL: http://www.explorers.org/journal/spring07/mountaineering_ethics.php (24.11.2008).
- Burnik, S., 1976. Nekateri socialni in motivacijski dejavniki planinarjenja: diplomsko delo. Ljubljana, Fakulteta za šport, Univerza v Ljubljani, 102 str.
- Burnik, S., 2003. Motivi Slovencev za zahajanje v gore Triglavski narodni park? Znanstveni in strokovni posvet, 13.11.2003. <http://www.zrc-sazu.si/ungegn/trnp/> (citirano: 21.1.2008).
- Chaney, D., 1996. *Lifestyles*. London, Routledge, 196 str.
- Ewert, A., 1989. *Outdoor adventure pursuits: foundations, models and theories*. Columbus, OH. Publishing Horizons.
- Hall, M.C., Page, S.J., 2002. *The geography of tourism and recreation: environment, place and space* (2nd ed.). London, Routledge, 399 str.
- Johnson, B., Edwards, T., 1994. The Commodification of Mountaineering. *Annals of Tourism Research*, 21, str. 459-478.
- Lipscombe, N., 1995. The relevance of peak experience to continued skydiving participation: a qualitative approach to assessing motivations. *Leisure Studies*, 18, str. 267-288.
- Millington, K., Locke, T., Locke, A., 2001. Occasional studies: adventure travel. *Travel and Tourism Analyst*, 4, str. 65-97.
- Mlač, B., 2002. Planinski terminološki slovar. Slovensko-angleško-nemško-francosko-italijanski slovar planinskega, alpinističnega, plezalskega izražja. Ljubljana, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Sekcija za terminološke slovarje, ZRC SAZU, 455 str.
- Mountain Agenda. 1999. *Mountains of the World. Tourism and Sustainable Mountain Development*. Centre for Development and Environment (CDE). Institute of Geography, University of Berne.
- Newsome, D., Moore, S.A., Dowling, R.K., 2002. *Natural area tourism. Ecology, Impacts and Management*. Clevedon, Buffalo, Channel View Publications, 340 str.
- Priest, S., 1992. Factor Exploration and Confirmation for the Dimensions of an Adventure Experience. *Journal of Leisure Research*, 24, str. 127-139.
- Swarbrooke J., Beard, C., Leckie, S., Pomfret, G., 2003. *Adventure Tourism. The new frontier*. Oxford, Boston, Elsevier Science Ltd., 354 str.
- The Mountaineering Council of Scotland. 2008. *Mountaineering and Climbing Ethics*. URL: <http://www.mcofs.org.uk/mountaineering-climbing-ethics.asp> (24.11.2008).

- UNEP. 2006. Sustainable Tourism. URL: <http://www.uneptie.org/pc/tourism/sust-tourism/env-3main.htm> (25.5.2006).
- Williams, S., 2003. Tourism and recreation. Harlow, Pearson Education Limited, 211 str.